

zbornici

IZAZOVI ODRŽIVOG RAZVOJA U SRBIJI I EVROPSKOJ UNIJI

UREDNICI

Predrag Jovanović

Sanja Stojković Zlatanović

IZAZOVI ODRŽIVOG RAZVOJA
U SRBIJI I EVROPSKOJ UNIJI

IZDAVAČ

Institut društvenih nauka
Beograd, 2020

ZA IZDAVAČA

dr Goran Bašić

RECENZENTI

dr Predrag Petrović
dr Vladimir Nikitović
dr Dejan Trifunović
dr Marta Sjeničić

EDICIJA

Zbornici

UREDNIKA EDICIJE

dr Mirjana Dokmanović

ISBN 978-86-7093-237-1

zbornici

IZAZOVI
ODRŽIVOG
RAZVOJA
**U SRBIJI I
EVROPSKOJ
UNIJI**

UREDNICI

dr Predrag Jovanović

dr Sanja Stojković Zlatanović

INSTITUT
DRUŠTVENIH NAUKA
BEOGRAD
INSTITUTE
OF SOCIAL SCIENCES
BELGRADE

SANJA FILIPOVIĆ
Naučna savetnica
Institut društvenih nauka, Beograd
Univerzitet Singidunum
sfilipovic@singidunum.ac.rs

Efekti trgovinskog rata na Evropu

Apstrakt

Ekonomski saradnja između Kine i SAD umnogome definiše globalnu ekonomsku ravnotežu i finansijske tokove. Mada je međusobna saradnja obema zemljama donele višestruke koristi, SAD su u poslednjih nekoliko godina počele da optužuju Kinu da malverzacijom nacionalne valute doprinosi rastu američkog trgovinskog robnog deficita. Te optužbe su bile i motiv da SAD 2018. godine uvedu carine i tarife na kinesku robu. Cilj ovog rada je da, na bazi analize međusobnih trgovinskih odnosa ove dve najveće svetske privrede, utvrdi uzroke trgovinskog deficita SAD i da ukaže na posledice trgovinskog rata na zemlje Evrope. Rezultati istraživanja su pokazali da: a) saldo tekućeg računa države određuje odnos između štednje i ulaganja; b) deficit u trgovini robom je odraz komplementarnosti i uporednih snaga kineske i američke industrije i c) trgovinski odnosi su rezultat međunarodne podele rada i promene lokacija proizvodnje od strane multinacionalnih kompanija. Podaci o vrednosti trgovinskog deficita se dosta razlikuju u zavisnosti od izvora, a jedan od razloga tome može biti i različit pristup. Ukoliko se obračun radi na osnovu dodate vrednosti, deficit bi se značajno smanjio, jer kinesku spoljnu trgovinu karakteriše obiman uvoz i izvoz u preradi. Pored toga, istraživanje je pokazalo da je primetan trend preusmeravanja kineskih investicija ka zemljama u razvoju i evropskim zemljama. Ipak, u poređenju sa globalnim kineskim investicijama, investicije u evropskim zemljama su još uvek skromne.

Ključne reči: makroekonomija, trgovina, međunarodne finansije, SAD, Kina, Evropska unija

Uvod

Globalna ekonomska ravnoteža je uslovljena stabilnošću dve najveće svetske privrede – privredom Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Narodne Republike Kine. Posmatrano prema bruto domaćem proizvodu (BDP) izraženom u paritetu kupovne moći, Kina je još 2014. godine prestigla vrednost BDP-a SAD. Nominalno posmatrano, BDP Kine je prema podacima za 2019. godinu ipak znatno niži od američkog.

Ukoliko se analizira međusobna ekonomska saradnja ove dve privrede u poslednje četiri decenije, može se zaključiti da su one na bazi komplementarnosti svojih privreda razvile takvu simbiozu da se često u literaturi može naći izraz „Kimerika“ (Ma & Yi, 2010). Ipak, kako je kineska privreda jačala, a SAD posustajale u globalnoj konkurentnosti, sve su češće optužbe SAD na račun Kine. Od januara 2018. godine ove dve zemlje vode trgovinski rat, a aktuelna pandemija kovid 19 virusa ozbiljno usporava kinesku, a američku privredu uvodi u recesiju. Cilj ovog rada je da, na bazi analize trgovinskih odnosa ove dve najveće svetske privrede, utvrdi uzroke trgovinskog deficita SAD i razmotri posledice trgovinskog rata na evropske zemlje.

Pre analize ekonomskih pokazatelja, ovde će biti dat kratak istorijski osvrt na činjenice koje su doprinele da se ove zemlje danas nalaze u samom vrhu svetske privrede. SAD su, sada već možemo reći, zrela kapitalistička privreda koja je svoj ekonomski uzlet započela još pre Prvog svetskog rata. Još sedamdesetih godina 19. veka SAD su imale veću ekonomiju mereno BDP-om od Velike Britanije, koja je bila najveća kolonijalna sila toga vremena. Neposredno pred početak Prvog svetskog rata, SAD su prestigle Veliku Britaniju i po vrednosti izvoza roba i usluga. U skladu sa tim, sredinom dvadesetih godina 20. veka američki dolar je preuzeo vodeću ulogu u strukturi svetskih deviznih rezervi. Zapravo, kako se finansijsko tržište razvijalo, tako se povećavala međunarodna uloga dolara. U periodu nakon Drugog svetskog rata, američki dolar postaje svetska rezervna valuta što je umnogome olakšalo SAD leadersku ekonomsku poziciju, ali i omogućilo jačanje uloge u međunarodnom finansijskom sistemu.

Mada je kineska civilizacija jedna od najstarijih, ovde ćemo se osvrnuti na period nakon formiranja Narodne Republike Kine, odnosno dolaska na vlast Komunističke partije u oktobru 1949. godine. U to vreme, Kina je bila izuzetno nerazvijena privreda sa izraženim problemom siromaštva. Tadašnja vlast je 1958. godine započela proces privredne

transformacije ka razvoju industrije. Međutim, ove reforme su imale katastrofalne posledice jer je masovno napuštanje poljoprivredne proizvodnje smanjilo količinu proizvedene hrane tako da se zemlja susrela sa problemom gladi. Prema zvaničnim podacima Kine, u periodu trajanja reformi (1958–1961) od gladi je umrlo više od 14 miliona ljudi. Neuspešan plan industrijalizacije, a kasnije i kineska kulturna revolucija krajem šezdesetih godina, u su potpunosti devastirale kinesku ekonomiju.

Tek od 1978. godine, Kina pravi krupan zaokret u sprovođenju privredno-sistemskih reformi (Masahiko, 2012). Restruktuiraju se državna preduzeća i podstiče razvoj preduzetništva. Izvršena je decentralizacija, liberalizacija i otvaranje zemlje ka svetu. Državni monopoli u mnogim granama su ukinuti i ruralna industrija je otvorena za javna i privatna preduzeća. Tokom osamdesetih godina 20. veka Kina razvija ekonomske zone, privlači investicije i jača industriju, osniva berze i uključuje se u međunarodne finansijske tokove. Tokom devedesetih godina Kina je ostvarivala izuzetno visoke stope ekonomskog rasta, što je znatno povećalo nivo životnog standarda. Pristupanje Svetskoj trgovinskoj organizaciji 2001. godine je dalo dodatan polet kineskoj privredi. Ukinute su trgovinske barijere i tarife sa drugim zemljama, a svet je preplavila kineska roba. Godine 2013. Kina postaje najveći izvoznik robe i usluga i pokreće inicijativu „Pojas i put“, koja podrazumeva intenzivne investicije u mrežu drumskih, železničkih i pomorskih transportnih ruta i van granica Kine (Arduino & Cainej, 2019). Jačanjem kopnene i vodene mreže puteva i van svojih granica Kina ubrzava protok svoje robe, ali i investicijama ubrzava svoju prateću industriju i sektor usluga (Hurley i dr., 2019; Yusuf, 2018). Kina je 2015. godine objavila strateški plan „Napravljeno u Kini“ sa ciljem da do 2020. godine u proizvodnji koristi 40% domaćih komponenti, a do 2025. godine podigne učešće na 70%. Osim toga, u okviru ovog plana Kina je objavila nameru da preuzme liderstvo u robotici, veštačkoj inteligenciji, informacionim tehnologijama, medicini, svemirskoj, ali i zelenoj tehnologiji. Drugim rečima, Kina ima plan da postane glavna sila u industriji visoke tehnologije (Ma i dr, 2018). Istraživanje pokazuje da je čak 64% kineskih investicija u Nemačkoj u protekle tri godine bilo u pomenutim sektorima (Jungbluth, 2018).

Ekonomski uspon, kao i najave daljeg strateškog pravca razvoja, svakako su dovele do toga da se SAD zapitaju koliko će još dugo moći da zadrže svoju lidersku poziciju u svetskoj privredi. SAD već dugi niz godina zabrinjava rastući trgovinski deficit, kao i gubitak konkurentnosti na

svetskom tržištu. Kao obrazloženje za narušavanje svojih ekonomskih pozicija, američka administracija je optužila Kinu za nelojalnu konkurenciju, manipulaciju sa nacionalnom valutom, ali i za „krađu intelektualne svojine“. Međutim, svaka priča ima dva kraja, a cilj ovog rada je da utvrdi koliko su optužbe zasnovane na statističkim podacima.

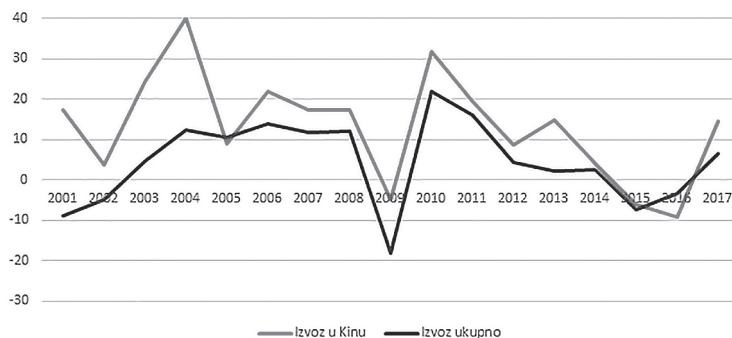
Ekonomska saradnja SAD i Kine u periodu do početka trgovinskog rata

Za vreme uspostavljanja diplomatskih odnosa između Kine i SAD 1979. godine, Kina je bila nerazvijena zemlja dodatno iscrpljena pogrešnim privrednim reformama. Kini su bile preko potrebne investicije i tehnologija kako bi pokrenula industrijsku proizvodnju, a SAD su imale najrazvijeniju industriju i interes da proizvodnju izmeste u regione sa niskim troškovima proizvodnje. Dakle, postojao je obostrani interes – SAD su imale kapital, a Kina je bila odlučna da krene u proces liberalizacije i prilagođavanja zarad privlačenja inostranog kapitala (Friedberg, 2005).

SAD je imala ekonomske interese za plasman investicija, jer je radna snaga u Kini bila jeftina, a troškovi poslovanja niski (Lampton, 2002). Pored ekonomskih interesa, SAD su imale i jak geostrateški interes, jer su u vreme „hladnog rata“ želele jakog partnera na istoku, kao protivtežu Sovjetskom Savezu. Ekonomska saradnja Kine i SAD je podstakla ekonomski rast, industrijski razvoj i strukturna nadopunjavanja u obe zemlje. To je značilo unapređenje efikasnosti i efektivnosti globalnih lanaca vrednosti, redukovanje troškova proizvodnje, veću ponudu u skladu sa preferencijama potrošača, tako da su efekti ekonomske saradnje bili višestruki.

Dvosmerna trgovina robom je brzo rasla – 2017. godine je iznosila 583,7 milijardi dolara, što je 233 puta više u odnosu na 1979. godinu, kada su uspostavljene diplomatske veze, odnosno sedam puta više u odnosu na 2001. godinu, kada je Kina postala članica Svetske trgovinske organizacije. SAD su najveće izvozno tržište Kine, s obzirom na to da apsorbuju 19% kineskog izvoza. S druge strane, Kina uvozi 8% američkog izvoza, te je Kina na osmom mestu kao uvozni partner SAD. Međutim, Kina je najbrže rastuće izvozno tržište za američku robu. Američki izvoz robe u Kinu je 2017. godine iznosio 129,89 milijardi dolara, što je rast od 577% u odnosu na 19,18

Grafikon 1. Komparacija stopa rasta izvoza u Kinu i ukupnog izvoza SAD, u procentima

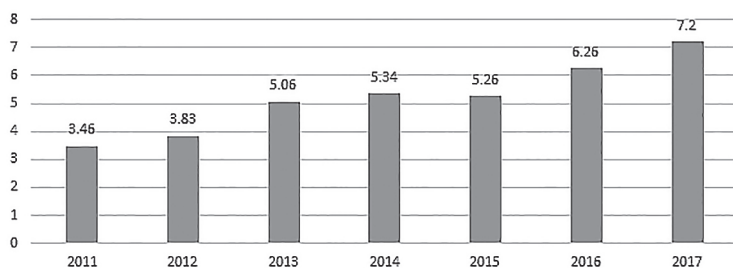
Izvor: Information Office of the State Council The People's Republic of China, 2018.

milijardi dolara u 2001. godini i daleko više od prosečne stope rasta od celokupnog američkog izvoza od 112% (grafikon 1).

Kina uvozi iz SAD avione (čak 25% Boingovih aviona se izveze u Kinu), poljoprivredne proizvode (čak 57% američkog izvoza soje i 17% izvoza pamuka), automobile (oko 20% izvoza američke auto industrije) i dr. S druge strane, Kina uglavnom izvozi u SAD robu široke potrošnje i gotove proizvode. Na primer, u 2017. godini čak trećinu izvoza u SAD su činile tri kategorije proizvoda: 1) električne mašine, proizvodi, oprema i komponente, 2) mehanički uređaji i komponente, i 3) nameštaj, posteljina i lampe. Mada Kina izvozi i visokotehnološke proizvode u SAD, treba imati u vidu da u strukturi ovih proizvoda postoji visoko učešće uvezenih komponenti. Upravo na bazi činjenice da zemlje pripadaju različitim cenovnim kategorijama globalnog lanca vrednosti (SAD srednje-višoj, a Kina srednje-nižoj kategoriji), međusobna trgovina obema zemljama donosi komparativne koristi.

Ukoliko se analizira trgovina uslugama, njena vrednost je porasla sa 24,94 milijarde dolara u 2007. godini na 75,05 milijardi dolara u 2017. godini. SAD su bile drugi najveći trgovinski partner uslugama Kini, dok je Kina treće najveće izvozno tržište američkih usluga. Kina godinama ima izražen rastući deficit u trgovini uslugama sa SAD. Tako je izvoz američkih usluga u Kinu za deset godina porastao 340%, dok je izvoz američkih usluga u druge zemlje i regione u istom periodu porastao za 180%. Oko 20% ukupnog kineskog deficita u trgovini uslugama je po osnovu uvoza usluga iz SAD.

Grafikon 2. Plaćanja Kine za tantijeme intelektualne svojine, u milijardama dolara

Izvor: Information Office of the State Council The People's Republic of China, 2018.

Najveći deo uvoza usluga se odnosi na tri oblasti, a to su: turizam, saobraćaj i tantijeme intelektualne svojine. Tako je na primer, kineski trgovinski deficit sa SAD u turizmu porastao sa 430 miliona u 2006. godini na 26,2 milijarde dolara u 2016. godini, beležeći prosečni godišnji rast od 50,8%. Takođe, statistike pokazuju da su se isplate za korišćenje američkog intelektualnog vlasništva udvostručile za šest godina sa 3,46 milijardi dolara u 2011. godini na 7,2 milijardi dolarau 2017. godini (v. grafikon 2). Štaviše, plaćanja Kine za intelektualno vlasništvo SAD činila su četvrtinu ukupnog plaćanja intelektualne svojine stranim zemljama.

SAD su glavni izvor stranih direktnih investicija koje se slivaju u Kinu. Do kraja 2017. godine u Kini je bilo oko 68.000 preduzeća finansiranih od SAD sa kapitalom od preko 83 milijardidolara. S druge strane, i Kina je veliki investitor u SAD (Antevski i Filipović, 2014). Tako su direktne investicije kineskih preduzeća u SAD porasle sa 65 miliona dolara u 2003. godini na 16,98 milijardi dolarau 2016. godini. Prema podacima Ministarstva trgovine Kine, na kraju 2017. godine direktne investicije u SAD su iznosile oko 67 milijardidolara.

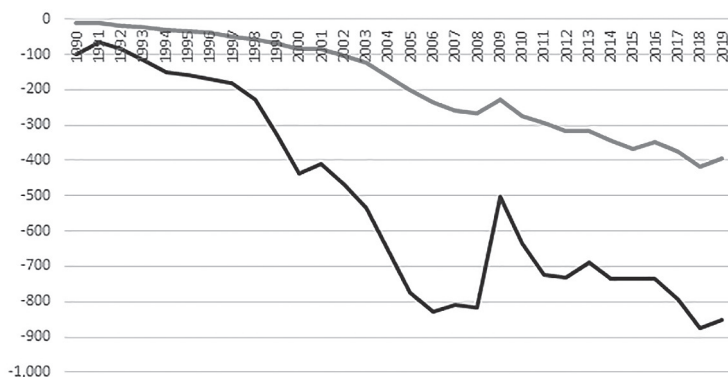
U analizu pored trgovine robom i uslugama treba uzeti u obzir i prodaju lokalnih podružnica u zemlji domaćinu (lokalna prodaja u dvosmernim ulaganjima). Ako u potpunosti uzmemo u obzir ova tri faktora – trgovina robom, trgovina uslugama i prodaja lokalnih podružnica u zemlji domaćinu, trgovinska i ekonomska saradnja donosi izbalansirane koristi za Kinu i SAD, pri čemu SAD ostvaruju više neto koristi. Prema Ministrstvu trgovine Kine, SAD je u 2017. godini ostvarila suficit od 54,1 milijarde dolarau trgovini uslugama, što ukazuje na izuzetnu konkurentsku snagu u ovoj oblasti.

Trgovinski rat između SAD i Kine

Već duži niz godina SAD kao krivca za visok trgovinski deficit optužuje Kinu. Mada SAD godinama ima hroničan deficit trgovinskog bilansa robom, na kraju 2017. godine neposredno pred započinjanje trgovinskog rata, SAD je imala deficit od 811 milijardi dolara što je za oko 64 milijarde dolaraviše u odnosu na prethodnu godinu. Kina je 2017. godinu završila sa suficitom u robnom bilansu od 421 milijardi dolara, što predstavlja značajan pad u odnosu na 2015. godinu kada je ostvaren rekordan suficit od 594 milijarde dolara. Posmatrano na nivou međusobne robne razmene, 2017. godine robni saldo SAD u trgovini sa Kinom je bio negativan u vrednosti od 375 milijardi dolara. Nakon toga, uprkos trgovinskom ratu deficit je porastao na 419 milijardi dolara u 2018. godini, odnosno smanjen je na oko 345 milijardi dolara u 2019. godini. Interesantno je primetiti da je takav trend imao i robni deficit sa ostatkom sveta (v. grafikon 3).

Rastući trgovinski deficit je nagoveštaj da zemlja gubi konkurentnost na međunarodnom tržištu. U cilju boljeg uvida u pozicioniranost na svetskom tržištu, američka vlada je formirala Međugencijsku radnu grupu, koja je uradila analizu kompletne industrije, uključujući i vojnu industriju, kao i analizu lanca snabdevanja SAD. Studija je pokazala da je „industrijska politika stranih konkurenata smanjila globalnu konkurentnost američke proizvodnje, ponekad kao kolateralnu štetu globalizacije, ali i zbog

Grafikon 3. Deficit robne razmene SAD u periodu 1990–2019. godine, u milijardama dolara

Izvor: na osnovu podataka the US Census Bureau <https://www.census.gov/foreign-trade/>

specifičnih ciljeva velikih sila kao što je Kina" (Intergovernmental working group of the US, 2018). Pored toga, utvrđeno je preko 300 rizičnih faktora za američku industriju u 16 sektora. Na primer, ukazano je na problem isključivog oslanjanja na Kinu u snabdevanju određenim hemikalijama koje se koriste za proizvodnju municije i raketa. Isto tako, snabdavanje sa litijumskim baterijama je isključivo vezano za azijske proizvođače (Kina, Tajvan i Južna Koreja). Ukazano je da su SAD smanjile učešće u proizvodnji štampanih ploča sa 25% u 1998. godini na manje od 5%, dok Kina ima više od 50% svetskog tržišnog učešća. Pored toga, Kina proizvodi više od 70% solarnih ćelija u svetu, 28% automobila, 41% brodova, više od 50% frižidera, preko 60% televizora, preko 80% klima-uređaja i računara i 90% mobilnih telefona.

Kina je danas svetski lider u izvozu roba, dok je SAD najveća zemlja uvoznica. Ova dva podatka svedoče o primeni različitih modela ekonomskog rasta navedenih privreda. SAD ekonomski rast bazira na visokoj, ličnoj potrošnji stanovništva, koja je među najvišim u svetu (tabela 1). Potrošnja istovremeno povećava uvoz i generiše deficit spoljnotrgovinske razmene, koji je u najvećoj meri odgovoran za visok deficit tekućeg bilansa SAD (490,9 milijardidolarau 2018. godini). Deficit tekućeg računa je bio rekordan 2005. godine kada je iznosio 805,9 milijardi dolara, a nakon toga je redukovan zahvaljujući smanjenoj tražnji u vreme globalne krize, ali i zahvaljujući rastu izvoza američkih usluga. S druge strane, kineska privreda je izvozno orijentisana (izvoz u 2018. godini vredi 18,6% BDP što je niže u odnosu na 2013. godinu kada je učešće izvoza u BDP bilo 26,4% BDP-a), dok su SAD i dalje njeno najveće izvozno tržište.

Simbioza ove dve privrede počiva na njihovim suprotnostima. Tako Kina decenijama unazad beleži rast štednje koji trenutno iznosi čak 46% BDP-a po čemu je ova zemlja svetski lider, dok je nivo štednje u SAD 18,6% BDP-a. Kina ima izuzeteno visoku stopu investicija od 44% BDP-a, dok je u SAD vrednost investicija duplo niža. Najveći višak štednje Kina plasira u vidu investicija na finasijskom tržištu SAD čime se podiže likvidnost tržišta i redukuje nivo kamatne stope, što dalje generiše potrošnju američkeprivrede, koja se ogromnim delom zatvara uvozom iz Kine. Sa druge strane, Kina povećava tražnju za dolarima i dovodi do apresijacije dolara u odnosu na juan, čime njen izvoz postaje atraktivniji za tržište SAD. Potcenjeni kurs juana je jedna od ključnih tačaka spora između SAD

Tabela 1. Podaci za 2018. godinu

	SAD	Kina
Trgovina (% BDP-a)*	20,8	34
Trgovina uslugama(% BDP)*	6,8	5,6
Izvoz (% BDP-a)*	7,68	18,26
Uvoz (% BDP-a)*	11,99	15,88
Tekući bilans (% BDP-a)*	-4,31	2,58
Lična potrošnja (% BDP-a)**	67,3	38,7
Štednja (% BDP-a)**	18,6	46,3
Investicije (% BDP-a)**	20,5	44
Ukupne devizne rezerve (milijarde dolara)	449	3.168
Spoljni dug (% BDP-a)**	95,3	14,33
Javni dug (% BDP-a)*	104,3	50,5

Izvor: Podaci sa * su preuzeti su sa sajta:<https://countryeconomy.com/countries/compare/china/usa?sc=XE23>, a sa ** <https://www.ceicdata.com/en/indicator/china/external-debt-of-nominal-gdp>

i Kine. SAD vrše pritisak na Kinu da dozvoli apresijaciju juana i smanji svoj suficit sa SAD. Pored toga, Kina se zamera nizak nivo potrošnje a statistika pokazuje da je za poslednje tri decenije prosečna stopa rasta potrošnje iznosila 7,7% godišnje, što je jedna viših stopa rasta potrošnje u svetu (Ma & Tao, 2013).

Kina je svetski lider i po iznosu deviznih rezervi koje se procenjuju na 3.168 milijardi dolara. Impresivan iznos deviznih rezervi je posledica izvozno orijentisane privrede i visokih kontinuiranih suficita u razmeni sa SAD. S druge strane, devizne rezerve SAD su relativno niske u odnosu na kineske i iznose 449 milijardi dolara, ali SAD imaju najveće rezerve zlata koje imaju učešće od oko 78% ukupnih deviznih rezervi. Ovo je s jedne strane i razumljivo, obzirom da SAD nemaju potrebu za visokim nivoom deviznih rezervi, jer je dolar svetska rezervna valuta, a visoko učešće zlata u strukturi američkih deviznih rezervi je ostalo još iz posleratnog perioda, kada su SAD posedovale 2/3 svetskog zlata (Filipović i Garić, 2014).

SAD ima hroničan budžetski deficit još od sedamdesetih godina 20. veka i visok spoljni dug meren odnosom sa BDP-om. Prema

poslednjim podacima za 2018. godinu javni dug SAD je 104,3% BDP-a, te se može reći da je stanje nepromenjeno u poslednjih nekoliko godina. S druge strane, Kina ima javni dug od 50,5% ali je poslednjih godina primetan rast s obzirom da je javni dug 2013. godine iznosio oko 22% BDP-a. Spoljni dug SAD-a iznosi 95,3% BDP-a i smatra se održivim, bez obzira što je najveći na svetu mereno u apsolutnom iznosu, dok je spoljni dug Kine oko 14,3% BDP-a.

Američki predsednik Donald Tramp je još u vreme kampanje za predsedničke izbore najavio oštar obračun sa Kinom na ekonomskom i političkom planu. Pored optužbi na račun manipulacije uaninom, Kina je optuživana za nelojalnu konkurenciju i krađu intelektualne svojine. U oštroj retorici je istaknuto da Kina sprovodi ekonomsku agresiju ugrožavajući ne samo globalnu konkurentnost američke privrede, nego i nacionalnu bezbednost mešajući se čak i u izbore u SAD. Optužbe američke administracije su bile najava za uvođenje carina i tarifa na kinesku robu. Zvanična Kina je u septembru 2018. godine objavila dokument u kome je sve optužbe potkrepila zvaničnim statističkim podacima, ali to nije bilo dovoljno za postizanje normalizacije u trgovinskim odnosima.

SAD su tokom 2018. godine uvele nekoliko mera u koje su znatno poskupele kineske proizvode:

- u januaru su uvele 30% carina na uvoz kineskih solarnih panela;
- u martu su uvele carine od 25% za čelik i 10% na aluminijum, na šta je Kina uzvratila carinama u vrednosti od 2,4 milijardi dolara na američki čelik i aluminijum;
- u aprilu su uvele sankcije kineskoj kompaniji ZTE za nepoštovanje američkih propisa;
- u junu su uvele tarife u iznosu od 25% na kinesku robu vrednu oko 50 milijardi dolara, što je obuhvatalo preko 800 različitih proizvoda.

Krajem decembra 2019. godine Vašington i Peking su sklopili dogovor kojim će biti smanjene američke carine na kinesku robu, dok će Kina povećati kupovinu američkih poljoprivrednih, energetskih i industrijskih proizvoda, ali i poboljšati zaštitu intelektualne svojine. Zemlje su u januaru 2020. godine potpisale početni trgovinski dogovor, kojim se SAD odriču uvođenja novih tarifa na kineske proizvode,

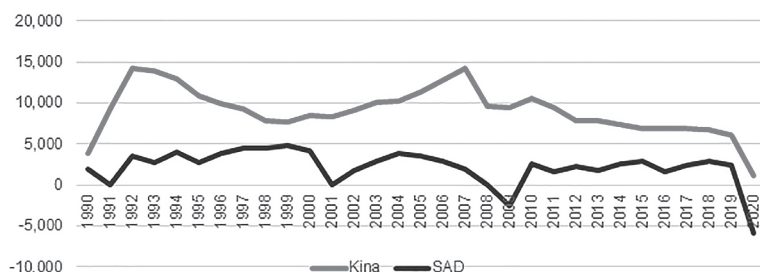
dok će postojeće tarife preploviti na kineski uvoz od 110 milijardi dolara, ali će i dalje ostati na snazi tarife na uvoz vredan oko 360 milijardi dolara. Međutim, prenošenje kovid 19 virusa na teritoriju SAD ponovo je pokrenulo lavinu optužbi, tako da je sudbina trgovinskog sporazuma neizvesna.

Prenošenje krize i globalno usporavanje privrede

SAD i Kina su dve najveće ekonomije sveta. Ukoliko se posmatra BDP u nominalnoj vrednosti, ove dve zemlje zajedno čine 41% svetske privrede, odnosno ukoliko se BDP izražava u paritetu kupovne moći obe privrede čine nešto više od trećine svetskog BDP-a. Kina godinama održava kontinuitet u visokim stopama ekonomskog rasta (grafikon 4). Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda, Kina je u periodu 1990–2020. godine imala prosečnu stopu ekonomskog rasta od 9,5% i čak 10 godina je imala stopu rasta preko 10%. S druge strane, u istom posmatranom periodu, SAD su imale prosečnu stopu ekonomskog rasta od 2,5% i tri godine američka privreda je bila u recesiji (1991. godine, 2008. i 2009. godine).

Zahvaljujući kontinuitetu u održavanju visokih stopa ekonomskog rasta, Kina je 2014. godine prestigla SAD u ostvarenom BDP-u posmatrano u paritetu kupovne moći (grafikon 5). Prema podacima Međunarodnog monetarnog fonda za 2019. godinu, vrednost kineskog BDP-a u paritetu kupovne moći je iznosila 27,308 milijardi dolara, dok je vrednost američkog BDP-a bila 21.439 milijardi dolara.

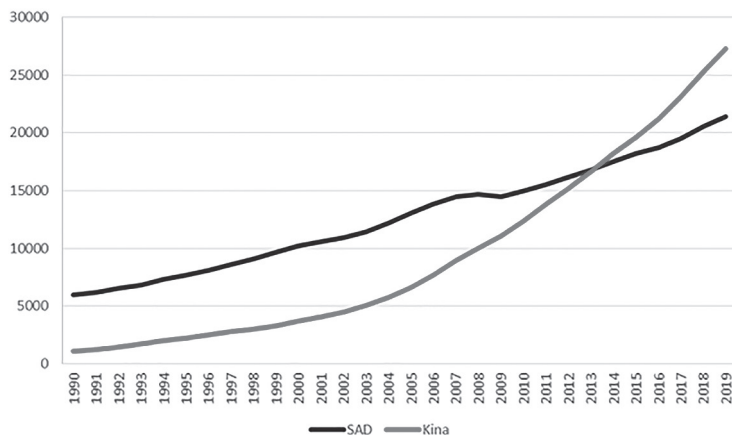
Grafikon 4. Stope ekonomskog rasta SAD i Kine u periodu 1990–2020. godine, u procentima

Izvor: na osnovu podataka Međunarodnog monetarnog fonda.

Grafikon 5. Vrednost BDP-a u paritetu kupovne moći, u milijardama dolara

Izvor: na osnovu podataka Međunarodnog monetarnog fonda

Međutim, ukoliko se uzimaju tekuće cene, 2019. godine vrednost američkog BDP-a je 21,439 milijardi dolara, dok BDP Kine iznosu svega 14.140 milijardi dolara. Ukoliko se posmatra životni standard, meren nominalno, SAD je sedma najbogatija zemlja na svetu sa oko 65,111 dolara, dok je Kina na 65. mestu sa oko 10,098 dolara po glavi stanovnika.

Trgovinski rat, a zatim i pandemija kovid 19 virusa negativno se održavaju na obe privrede. I dok je epidemija obuzdana u Kini, ona se proširila u SAD, odnoseći daleko veći broj žrtava nego u Kini. Uprkos programima ekonomskih mera, prema procenama Međunarodnog monetarnog fonda (IMF, 2020) pandemija će daleko više pogoditi američku privredu. Procene IMF-a iz aprila 2020. godine, pokazuju da će globalna privreda imati snažan pad od 3% u tekućoj godini, što je mnogo gore nego tokom finansijske krize 2008–2009. SAD privreda bi ušla u recesiju sa 5,9%, što bi bilo na nivou euro zone za koju se predviđen pad od 6,1%. S druge strane, Kina bi ostvarila rast od 1,2% što je najmanji rast u poslednje četiri decenije. Prema istim procenama, Kina bi već naredne 2021. godine ponovo vratila visokim stopama rasta od 9,1%, ostavljajući za sobom američku privredu kojoj je predviđen rast od 4,7%.

Preusmeravanje kineskih investicija ka Evropi i zemljama Zapadnog Balkana

Kina je najveći svetski zajmodavac i ključni kupac američkog javnog duga. Potražnja za obveznicama denominiranim u dolarima povećava vrednost dolara u odnosu na vrednost juana, što opet čini kineski izvoz jeftinijim od američke robe i tako doprinosi rastu kineske privrede (Garić i Filipović, 2019). Finansiranjem američkog deficita, Kina obezbeđuje niske kamatne stope i jeftinu robu široke potrošnje. Prema podacima iz februara 2020. godine Kina poseduje 1.090 milijardi dolara državnih hartija Amerike, što je oko 15% ukupne vrednosti američkih hartija koje drže strane zemlje. U odnosu na 2011. godinu, Kina je smanjila kupovinu američkih državnih hartija, te se sada nalazi na drugom mestu, iza Japana. U poslednjih nekoliko godina je primetno postepeno preusmeravanje sa američkih hartija na finansiranje zemalja u razvoju, a prilog tome predstavlja i podatak da je kod 50 glavnih primalaca u grupi zemalja u razvoju porastao racio njihovog duga prema ostvarenom BDP-u sa 1% u 2005. godini na više od 15% u 2017. godini (Horn et al, 2020).

Pored toga, Kina je povećala plasman svoje štednje ka Evropskoj uniji (EU), ali i ka zemljama Zapadnog Balkana. O jačanju saradnje svedoči i „Incijativa 17+1” koju je Kina zaključila sa 17 evropskih zemalja (Bugarska, Hrvatska, Češka, Poljska, Rumunija, Slovačka, Litvanija, Letonija, Estonija, Slovenija, Grčka, Mađarska, kao članicama EU i još pet zemalja Zapadnog Balkana: Albanija, BiH, Srbija, Severna Makedonija, Crna Gora). Spoljnotrgovinska saradnja je najintenzivnija sa zemljama Višegradske grupe, slede Rumunija, Slovenija, Srbija i Bugarska. U svim zemljama Višegradske grupe glavni uvozni proizvodi iz Kine su mašine i elektronika, a njihov izvozni proizvodi su vozila, mašine i elektronika, dok Poljska izvozi i metale.

Udeo kineskih stranih direktnih investicija u srednjoistočnoj Evropi u poređenju sa ukupnim kineskim investicijama je još uvek vrlo mali, ali u poslednjih nekoliko godina kapitalni priliv ubrzano raste. Slično trgovinskim odnosima, četiri zemlje Višegradske grupe su domaćini 75% ukupnih kineskih investicija. Glavni kineski investitori koji ciljaju ove zemlje su prevashodno zainteresovani za telekomunikacije, elektroniku, hemijsku industriju i transport.

Od investicija na Balkanu, čak 80% investicija je plasirano u Rumuniju, Srbiju, Grčku i Bugarsku. U Srbiji su kineske kompanije počele

da ulažu u 2016. godine kada je Hesteel Group kupila smederevsku fabriku čelika, a kasnije je došla kompanija za proizvodnju auto- delova, a podignut je i pogon za fabrike guma u Zrenjaninu, takođe, preuzet je RTB Bor. Pored toga, kineske kompanije su uključene i u izgradnju industrijskog parka u blizini Beograda.

Na Balkanu je saradnja najveća u infrastrukturnim projektima, što je i razumljivo s obzirom na stanje infrastrukture, stroga pravila i propise EU i smanjenu mogućnost finansiranja iz strukturnih EU fondova. Kina je zainteresovana za izgradnju auto-puteva, izgradnju ili rekonstrukciju železnica, kao i izgradnju ili proširenje elektrana. Upravo na ovim projektima se vidi primena inicijative „Pojas i put“ u evropskim zemljama. Međutim, ovde treba imati u vidu da se ne radi o investicijama, nego o kineskim kreditima. Ono što je bitno, jeste da su na tim infrastrukturnim projektima angažovane kineske firme, kineski radnici, te će se veliki deo novca ponovo vratiti u Kinu.

Kada se analizira finansijska saradnja, čini se da je ona ponovo najintenzivnija sa zemljama Višegradske grupe, a pre svih sa Mađarskom. Banka Kine je u Budimpešti otvorila regionalno sedište, a 2017. godine Mađarska je prvi suvereni izdavalac državnih obveznica (dim sum i Panda obveznice). Kineske banke posluju i ostalim zemljama Višegradske grupe, a Mađarska i Poljska su se pridružile Azijskoj investicionoj banci za infrastrukturu. U poređenju sa regionom Višegrada, balkanske zemlje imaju relativno slabiji nivo finansijske saradnje sa Kinom. Na primer, samo tri od deset balkanskih zemlje su odlučile da postanu članice AIIB-a (Rumunija se pridružila krajem 2018. godine, dok se Grčka zajedno sa Srbijom pridružila u leto 2019. godine). U Srbiji je Kineska banka otvorila svoju filijalu 2017. godine, tako da je to prva kineska banka u regionu Balkana.

Zaključak

Kina i SAD su značajno profitirale od trgovine i ekonomske saradnje nakon uspostavljanja diplomatskih odnosa. Saradnja je podstakla ekonomski razvoj i znatno uvećala životni standard u Kini. Proces reformi, liberalizacije, a naročito ulazak Kine u Svetsku trgovinsku organizaciju 2001. godine, pomogao je kineskim preduzećima da se integrišu u globalni lanac vrednosti i da od 2013. godine postanu globalni lider u međunarodnoj trgovini robom. S druge strane, dugogodišnja ekonomska saradnja sa Kinom, SAD je omogućila ulazak na ogromno i brzorastuće kinesko tržište.

Povoljni uslovi investiranja omogućili su dalji razvoj i unapređenje strukture američke industrije, otvaranje novih radnih mesta, što je stvorilo mnogo prostora za ekspanzivne makroekonomske politike u SAD.

Jaz u trgovini robom između Kine i SAD je rezultat nekoliko faktora. Prvo, iz perspektive nacionalnih računa, saldo tekućeg računa države određuje odnos između štednje i ulaganja. Američka privreda ima nisku štednju i visoku potrošnju (potpuno suprotno od Kine) i da bi uravnotežila svoju ekonomiju, decenijama unazad privlači veliku količinu strane štednje. Dakle, trgovinski deficit SAD je endogeni, strukturni i održivi ekonomski fenomen. Drugo, deficiti u trgovini proizvodima i uslugama su odraz komplementarnosti i uporednih snaga kineske i američke industrije. U pogledu trgovinskog miksa, kineski trgovinski suficit sa SAD uglavnom dolazi od radno intenzivnih proizvoda i proizvedene robe, dok trgovinski robni deficit Kine sa SAD dolazi od kapitalno i tehnološki intenzivnih proizvoda. Treće, trgovinski odnosi su rezultat međunarodne podele rada i promene lokacija proizvodnje od strane multinacionalnih kompanija. Kako se globalni lanac vrednosti i međunarodna podela rada šire, multinacionalne kompanije su otvarale fabrike u Kini zbog nižih troškova proizvodnje, snažne pomoćne proizvodnje i razvijene infrastrukture. U pogledu dislociranja proizvodnje, Kina je poslednjih nekoliko godina u velikoj meri preuzela trgovinske suficite Japana, Koreje i drugih istočnoazijskih ekonomija sa SAD.

Iako je uloga Kine u globalnoj trgovini veoma istaknuta i politički polarizovana, rastući uticaj Kine u međunarodnim finansijama je manje transparentan. Ukupna potraživanja Kine, koja su gotovo u potpunosti pod kontrolom države, sada prelaze 5% globalnog BDP-a. tako da je Kina najveći svetski zvanični kreditor. Mada je smanjila investicije u američke hartije od vrednosti, Kina se okreće finansiranju zemalja u razvoju i evropskim zemljama.

U poređenju sa ukupnim kineskim investicijama, investicije u Evropi su još uvek skromne i koncentrisane pre svega na zemlje Višegradske grupe, a zatim slede Rumunija, Slovenija, Srbija i Bugarska. U svim zemljama Višegradske grupe glavni uvozni proizvodi iz Kine su mašine i elektronika, a njihov izvozni proizvodi su vozila, mašine i elektronika dok Poljska izvozi i metale. U zemljama Zapadnog Balkana, infrastrukturni projekti su finansirani iz kineskih zajmova. Iako finansijska saradnja sve više dobija na značaju, raspored je sličan kao i kod spoljnotrgovinske razmene. Mada su kineski investitori zainteresovani za sektore više dodate vrednosti, za sada se čini da su investicije u evropskim zemljama najuspešnije u turizmu.

LITERATURA

- Antevski, Miroslav & Filipović, Sanja. 2014. „Inostrane investicione aktivnosti kineskih kompanija”, u *Međunarodni problemi*, Vol. LXVI, No. 3–4, 231–248.
- Arduino, Alessandro & Cainey, Andrew. 2019. *Risk assessment and mitigation in Central Asia: implications for foreign direct investment and the Belt and Road Initiative*. London: EBRD
- Filipović, Sanja & Garić, Danko. 2014. „Analiza uzroka globalne platnobilansne neravnoteže”, u *Poslovna ekonomija*, Vol. 8, No. 2, 277–300.
- Friedberg, Aaron L. 2005. „The future of U.S.–China Relations: Is conflict inevitable”, u *International Security*, Volume 30 (2), 7–45.
- Garić, Danko & Filipović, Sanja. 2019. „What are the prospects of the Yuan becoming the Worlds new Reserve Currency?”, u *Industrija*, Vol. 47, No. 2, 61–75.
- Horn, Sebastian, Reinhart Carmen M., Trebesch, Christoph. 2020. „How much money does the world owe China?”, u *Harvard Business Review*. Retrived 1 May from <https://hbr.org/2020/02/how-much-money-does-the-world-owe-china>
- Hurley, John, Morris, Scott, Portelance, Gailin. 2019. „Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective”, u *Journal of Infrastructure, Policy and Development*, 3(1): 139–175.
- IMF, 2020. *World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown*. Retrived 20 April from <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>
- Information Office of the State Council The People’s Republic of China. 2018. *The Facts and China’s Position on China-US Trade Friction*, Retrived 25 April from http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/24/c_137490176.htm
- Intergovernmental working group of the US. 2018. *Assessing and Strengthening the Manufacturing and Defense Industrial Base and Supply Chain Resiliency of the United States*. Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment Office of the Deputy Assistant Secretary of Defense for Industrial Policy, Washington DC.
- Lampton, David M. 2002. “Same Bed, Different Dreams: Managing U.S.–China Relations 1989–2000”, u *Political Science Quarterly* 117(3), 513–514.
- Ma, Guonan & Yi, Wang. 2010. *China’s high saving rate: myth and reality*. BIS: Basel.
- Ma, Huimin, Wu, Xiang, Yan, Li, Huang Han, Wu, Han, Xiong, Jie, Zhang, Jinlong. 2018. „Strategic Plan of Made in China 2025 and Its Implementations”. Analysing the Impacts of Industry 4.0 in Modern Busines Environments. IGI Global (18).
- Masahiko, Aoki. 2012. „The Five-Phases of Economic Development and Institutional Evolution in China and Japan”. ADBI Working Paper No. 340. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1979325> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1979325>

- Ma, Guonan & Tao Yang, Dennis. 2013. *China's High Saving-Puzzle*. Institute for the Study of Labor, Bonn.
- Yusuf, Shahid. 2018. „Is China's Silk Road Belt a Path to Prosperity?” Policy brief, No. 16.
- Jungbluth, Cora. 2018. *China Systematically Buying Up Key Technologies? Chinese M&A transactions in Germany in the context of „Made in China 2025”*, Bertelsmann Stiftung: Gütersloh.
- Szunomár, Ágnes, Karindi, Liisi, Leonte, Andreea. 2020. „Economic relations: A sugar cane, or a sugar-coated stick?” u *Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe*. Association for international affairs: Praha.

Sanja Filipović
EFFECTS OF THE TRADE WAR
ON EUROPE

Abstract

Economic cooperation between China and the United States largely determines the global economic balance and financial flows. Although the mutual cooperation between the two countries has brought multiple benefits, in the last few years the US has begun to accuse China of defrauding the national currency which has caused a growing trade commodity deficit in the US. These charges were also the motive for the US to impose tariffs on Chinese goods in 2018. The aim of this paper is, based on the analysis of mutual trade relations between these two largest world economies, to determine the causes of the US trade deficit and point to the consequences of the trade war on European countries. The results of the research showed that: a) the current account bal-

ance of the state determines the relationship between savings and investments; b) the trade deficit is a reflection of the complementarity and comparative strengths of the Chinese and US industries; and c) trade relations are the result of the international division of labor and change of production locations by multinational companies. Data on the value of trade deficits widely vary depending on the source, and one of the reasons may be different accounting approaches. If the calculation is based on the added value, the deficit would be significantly reduced because Chinese foreign trade is characterized by large imports and exports of processed goods. In addition, research has shown that there is a noticeable trend of shifting Chinese investments towards developing and European countries. Yet, compared to global Chinese investment, investment in European countries is still modest.

Keywords: macroeconomics, trade, international finance, United States, China, European Union